

PETR EBEN

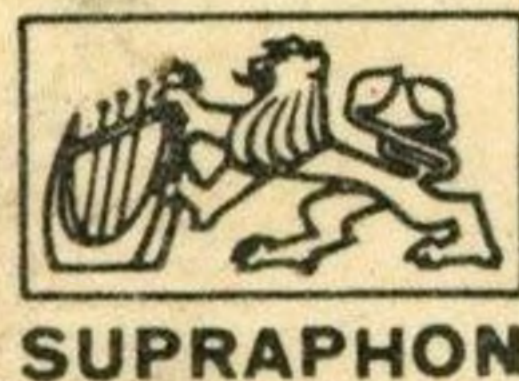
APOLOGIA SOKRATUS • UBI CARITAS ET AMOR

33¹/₃

MONO 0 12 0880

STEREO 1 12 0880

GRAMOFONOVÝ KLUB 1970

PETR EBEN

APOLOGIA SOKRATUS

Oratorium pro alt a baryton, dětský sbor, smíšený sbor
a orchestr na řecký text Platonovy „Obrany Sokratovy“

1. O ctnosti - 2. O zlu - 3. O smrti - Epilog

LIBUŠE MÁROVÁ - alt, ANTONÍN ŠVORC - baryton

DĚTSKÝ SBOR ČS. ROZHLASU

Sbormistr BOHUMIL KULÍNSKÝ

PĚVECKÝ SBOR ČS. ROZHLASU

Sbormistr MILAN MALÝ

SYMFONICKÝ ORCHESTR HL. M. PRAHY (FOK)

Řídí ZDENĚK KOŠLER

UBI CARITAS ET AMOR

Antifona pro šestihlasý smíšený sbor

PĚVECKÝ SBOR ČS. ROZHLASU

Sbormistr MILAN MALÝ

Hudební režie dr. Eduard Herzog (Apologia Sokratus)

Zvuková režie František Burda (Apologia Sokratus)

Technická spolupráce Vladimír Kraffer a Václav Roubal
(Apologia Sokratus)

Nahráno 22.-24. června 1970 v pražské Smetanově síni.

Snímek smíšeného sboru Ubi caritas et amor byl převzat z Čs.
rozhlasu

The cultural tradition of mankind has preserved several works which lie outside of time because they penetrate to the very core of man. Petr Eben (born 1929) has always been attracted by the spiritual side of man. In all his works music is a means not merely of expressing himself but of presenting great ideas and emotions. It is natural that such an artist should express himself through human voice and song. The voice for Petr Eben is a field in which he moves with easy naturalness. The human voice is full of special charm; unlike musical instruments it needs no technical tools; it is a wave of sound penetrating into our heart of hearts. No wonder that composing on themes so great he uses song as the basic medium of expression. From the point of view of music both these compositions are treated very differently; nevertheless they are connected by his unique style in which the objective polyphonic principle is combined with purely homophonic passages, clear form, exacting techniques of modern harmony and inner dramatic character. In all of his compositions there is a progression from a calm opening to an increasingly intense mood.

APOLOGIA SOKRATUS was begun as long ago as 1961 although it was finished only in 1967. It was composed on Plato's dialogue „Apologia Sokrates“ which served as the basic inspiration. This work has long been taken not only as a philosophical text but as a rare credo of human wisdom by the ancient philosopher expressed by truly artistic means and proceeding from an impressive moral background. Petr Eben used the original Greek text as he believed in its melodiousness. Naturally, he did not reproduce the whole dialogue but chose only some parts that he arranged into three movements: Virtue, Evil, Death.

The Oratorio begins with a prologue embodying in music the title of the work, expressing the basic motif. The first movement is opened by a baritone solo, the voice of Sokrates; the text balances positive ethical values against negative qualities. The former are sung by the children's choir, the latter are expressed by the aggressive melisma of the men's choir. Particularly suggestive is the part denoting the word „money“ (in Greek „chrématon“). It gives a picture of acquisitiveness, envy and greed. The first movement culminates in the sentence: „Money does not give rise to virtue but virtue gives rise to all human good.“ The second movement, scherzo, should portray the on-rushing evil. The climax of this part is the message: „Therefore, citizens, it is not so difficult to avoid death but it is much more difficult to avoid evil as it runs faster than death.“ Then the music calms down; from the baritone solo accompanied by alt flute we hear dedicated words of Sokrates which are as valid as the foregoing thought: „So now that I am slow and old it has caught up with me what is even slower (namely the death). But my accusers who are crafty and fast-moving have been caught by what is faster, namely the evil.“

The third movement is a reflection on death. After an introduction two interpretations are delivered by the choir: „Either it is something like non-existence and the dead does not perceive anything or it is a certain transition of the soul and departure from here to some other place. At the end of the movement the reflection develops until the Sokrates' exit: „But it is time for us to go: I must die, you must live. Only God knows which of us is heading for the better.“ It is followed by the catharsis of the epilogue in which the Easter chorale Hallelujah is sung by the children's choir. In this way the author adopts the more optimistic of the two Socratic hypotheses about death, and places the notions of good and evil above the notions of life and death. He celebrates the certainty of Resurrection and the eternal existence of good.

UBI CARITAS ET AMOR is motet for six voices, composed on the text from the year 450. The author finished it in 1964. Although it is shorter than Apologia Sokratus, it ranks among his most important compositions. When he chose the text the author wrote: „Ubi caritas et amor, ibi Deus est — where there is the true love, there is God — it is the essence of all religions, it is overwhelmingly strict criterion of God's presence irrespective of the appurtenance to church which recognizes His face even amidst heretics. It is one of the simplest and happiest sentences I know.“

He draws inspiration from the initial lines; let us quote from the second part „If we belong to one community let us avoid all that divides us internally, let us drop petty quarrels and disputes.“ Even though this antifone was formulated 1,500 years ago it is far from being archaic and it represents not only deep religious veracity but also universal moral pathos.

Petr Eben introduces along with his own music creation both the basic motifs of the chorale, which is, however, not an attempt to render the style of the composition archaic and historical. Multivoice passages constitute an attempt to express objectivity and philosophical contemplation. Rising in intensity, the motet ends in the unison: „Simul ergo cum in unum congregamur, ne nos mente dividamur, caveamus“ (If we belong to one community...). The last part of the composition is hymnical and elevated.

Unlike the foregoing composition, the Gregorian chorale is not used here in the form of quotation but as a malleable matter which flows smoothly along with the author's own musical language. In terms of harmony, the work is conceived on purely contemporary principles so that the thousand-year musical and philosophical tradition partakes of the atmosphere of today. This inner tension between the two poles gives rise to the effectiveness of the composition as well as to its very vivid relation to the present.

Dr. Jiří Pilka

Kulturní tradice lidstva uchovává několik děl, která vplula do nadčasové sféry, protože dokázala sestoupit až k samým pramenům lidské bytosti. Petr EBEN (nar. 1929) byl vždycky přitahován tradicí vnitřně a duchovně zaostřenou, hudba mu je ve všech skladbách prostředkem nikoliv jen k vyslovení sama sebe, ale ke sdělení velkých myšlenek a citů. Je přirozené, že autor takového založení se dostává velice často do styku s lidským hlasem, se zpěvem. Pro Petra Ebena je vokální materie přímo živnou půdou a pohybuje se v ní s nejpřirozenější samozřejmostí. Lidský hlas má v sobě zvláštní kouzlo, je prost technických pomůcek, které obklopují svět nástrojů, je paprskem zvuku pronikajícím k samé podstatě našeho nitra. Není tedy divu, že při dotyku s tématy tak velkými, jaká poskytují obě skladby této desky, nechýbí zpěv jako základní nositel výrazu. Petr Eben postupuje po hudební stránce u každé z obou skladeb zcela rozdílně, nicméně je spojuje jeho osobitý sloh, v němž se prolíná objektivní princip polyfonický s pasážemi čistě homofonními, přehledná forma, náročné prostředky moderní harmonie a vnitřní dramatická gradace každé skladby.

APOLOGIA SOKRATUS vznikala už v roce 1961, dokončena byla až v roce 1967. Textovou předlohou a základní inspirací je Platónův dialog „Obrana Sokratova“. Toto dílo už dávno bylo pochopeno nikoliv jen jako filosofický text, ale jako vzácné credo životní moudrosti antického filosofa, vyslovené prostředky vpravdě uměleckými a především s imponujícím morálním zájemem. Petr Eben komponoval na původní řecký text, protože byl přesvědčen o zpěvnosti originálu. Pochopitelně, že nereprodukuje celý dialog, ale vybral jen několik částí, které rozčlenil do tří vět skladby: o ctnosti, o zlu, o smrti. Oratorium začíná prologem zhudebnujícím název díla a exponujícím základní motiv. První větu otevírá barytonové sólo, hlas Sokratův; text klade do kontrapozice kladné etické hodnoty a záporné vlastnosti. Hudebně jsou prvě z nich svěřeny dětskému sboru, druhé charakterizuje agresivní melismatika mužského sboru. Zvlášť suggestivní je partie rozvádějící slovo „peníze“, v řečtině „chrématon“. Je to obraz chamtivosti, závistivosti a lakotnosti. První věta ústí do sentence, která konstatuje: „Z peněz ctnost nevychází, ale z ctnosti vznikají lidem všechna dobra.“ Druhá věta, zastupující scherzo, má být vizí říčícího se zla. Na vrcholu této části se objevuje hlavní poselství ve slovech: „Není to tedy, občane, ani tak těžké uniknout smrti, nýbrž mnohem těžší je uniknout zlu, neboť ono se řítí rychleji než smrt.“ Hudba se po těchto slovech ztlumí a v barytonovém sólu doprovázeném altovou flétnou zazní odevzdaná Sokratova slova, stejně věčná jako myšlenka předchozí: „A tak tedy nyní dostihlo mne, protože jsem pomalý a starý, to, co je pomalejší, (totiž smrt). Moje žalobce však, protože jsou obratní a hbití, to, co je rychlejší, totiž zlo.“

Třetí věta je úvaha o smrti. Po úvodu se ve sboru objeví dvojí její výklad: „Buď je to něco jako nebytí a mrtvý ničeho nevnímá, anebo je to pro duši jakýsi přechod a přestěhování odsud na jiné místo.“ Úvaha je rozvíjena až k Sokratovu rozloučení na konci věty: „Ale už je čas, abychom odešli, já na smrt, vy k životu. Kdo z nás jde vstříc lepšímu osudu, není známo nikomu, leč Bohu.“ Poté následuje katharsis epilogu, v níž se v dětském sboru objeví velikonoční chorál Alleluja. Tím se autor přiklání k optimističtější z obou Sokratových hypotéz o smrti, k nadřazení pojmu dobra a zla nad pojmy život a smrt. Opěvuje jistotu o vzkříšení, přetrvání a věčnosti každého dobra.

UBI CARITAS ET AMOR je šestihlasé moteto komponované na text z roku 450. Autor je dokončil v roce 1964; přestože je to dílo rozměrem menší než Apologia Sokratus, jeho vnitřní závažnost je řadí k nejvýznamnějším Ebenových skladbám. Autor v souvislosti s volbou předlohy napsal: „Ubi caritas et amor, ibi Deus est — Kde je opravdová láska, tam je Bůh — to je esence všech náboženství, drtivě neobomlné kritérium vymezující přítomnost Boží bez ohledu na příslušnost k církvím a rozpoznávající Jeho tvář často na straně kacířů. Je to jedna z nejprostších a nejradostnějších vět, jež znám.“

Inspirativní nejsou pochopitelně jen úvodní verše, citujeme z druhé části například: „tvoříme-li jedno společenství, varujme se všeho, co nás vnitřně dělí, nechme nerozumných hádek, nechme sporů...“. I když uvedená antifona vznikla před jeden a půl tisíciletím, jsou její slova daleka archaismu a zaznívá v nich nejen hluboká opravdovost náboženská, ale i všeplatný patos morální.

Petr Eben spolu s vlastní hudební materieí používá také oba základní motivy chorálu. Moteto vytváří v čisté polyfonní struktuře, která však nevychází ze snahy archaizovat nebo historizovat sloh skladby. Vícehlasé postupy sledují snahu po jisté objektivitě, filosofické rozváznosti. Vnitřně je však moteto gradováno až k unisonu: „Simul ergo cum in unum congregamur, ne nos mente dividamur, caveamus“ (Tvoříme-li tedy jedno společenství...). Závěr skladby má hymnickou a vznešenou podobu. Gregoriánský chorál v této skladbě, na rozdíl od předchozí, není v průběhu díla užíván ve formě citací, ale jako tvárná materie splyvající s vlastní hudební řečí autora v jeden celek. Harmonicky je dílo koncipováno na principech zcela soudobých, takže se v něm střetá tisíciletá tradice hudební i myšlenková s pocitovou sférou přítomnosti. I z tohoto vnitřního napětí dvou pólů roste působivost kompozice a přirozeně i její živý vztah k současnosti.

Dr. Jiří Pilka

© Dr. JIŘÍ PILKA 1971

COVER © PŘEMYSL HOJNÝ 1971